

მიიღება ხელის მოწერა. ფასი 1 წლ.,—5 მან. 6 თვ.—2 მ. 75 კ., 3 თვ.—1 მ. 50 კ., 1 თვ.—50 კ. სოფლის მასწავლებელთ, სამკითხველოებს და უმაღლეს სასწავლებლებში მოსწავლეთ დაეთმობათ 4 მან.

სოციალ-დემოკრატიული საზოგადო-ბა

მიზანი და სალიტერატურო შურონი

რედაქცია ლია 10 —3 საათ.

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დენების: თბილისი კლდე

ს ა რ ჩ ე ვ ი: საქართველოს ეკლესიის საკითხი.—**შ. ამირეჯიბისა.** წარსული, აწმყო და მომავალი სინაზისა.—**ალ. ყიფშიძისა.** აწილ ჯორჯისა და სინაზისა.—**დ. კახელიისა.** ძველი კერა.—**მ. გარიყულიისა.** მუნიციპალური შრომა.—**ფარსმან-ფარუხისა.** უკანასკნელი ამბები. ახადელი დედა.—**ეკალიისა.** ბაღანეთის გარეშე.—**მეომარისა.** ჩვენი ფასტა.

საზრუნავ საგნად შექმნილა ყოველ მართმადიდებელ ქრისტიან ქართველისთვის, რომ მის ისტორიის გახსენება დაწვრილებით საქიროცალარ არის. 1818 წელს მოისპო დამოუკიდებლობა საქართველოს ეკლესიისა და საკათალიკოსოს მაგიერად საქართველოში ეგზარხატი გამოცხადდა. ამ აქტივით მოისპო ერთი უძველესი ეკლესიის დამოუკიდებლობა, მაგრამ რადგანაც უბრალო ბიუროკრატიული აქტი ავტოკეფალიის მოსპობისა არ იყო აქტი კანონიერი, რადგან იგი არ გამომდინარეობდა მსოფლიო კრების დადგენილებიდან, ამიტომ საქართველოს ეკლესია, მიუხედავად ყველა უბედურობისა, რაც მას თავზედ დაატყდა, დღესაც ავტოკეფალურად უნდა ჩაითვალოს.

საქართველოს ეკლესიის საკითხი

საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხი ახალ ფაზაში გადადის. რუსეთის გაზეთებმა მოგვიტანეს ისეთი ცნობა, რომელსაც ანგარიში უნდა გაუწიოს ქართულმა საზოგადოებრივმა აზრმა და მით უმეტეს მათ, ვის პირდაპირ მოვალეობასაც შეადგენს დაიცვას სამშობლო ეკლესიის ინტერესები. უპირველესად ყოვლისა ასეთად მიგვაჩნია ქართველი სამღვდლოება და მართლმორწმუნე მართმადიდებელი ქართული სამწყსო, ქრისტესა და წმინდა ეკლესიისთვის მრავალ წამებული მთელი ქართველი ერი.

საკითხი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისა იმდენად მომწიფებულია ჩვენში და იმდენად

ქართველ სამღვდლოების და ქართველ მართმადიდებელ სამწყსოს საზრუნავს მხოლოდ ის შეადგენდა, რომ, რაკი ეკლესია წმ. კანონებით ავტოკეფალური იყო, დავბრუნებინა მისთვის ის უფლებანი, რომლებიც წმ. კანონების წინააღმდეგ წაართვეს მას. უფრო დიდი განვითარება ამ ცდამ და ბრძოლამ ახლო წარსულში მიიღო. საქართველოში ყველას ახსოვს ის წამი, როცა თხოვნამ თვით ხელმწიფე იმპერატორამდის მიადგინა. ხელმწიფე იმპერატორის ყურადღება კი ამ საკითხისადმი იმას ნიშნავს, რომ საკითხი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისა ლეგალურია, იგი არ ეწინააღმდეგება სახელმწიფო ინტერესებს და მით უმეტეს მართმადიდებელ ეკლესიის კანონებს. ხელმწიფე იმპერატორ-

ტორმა საკითხი გარდასცა რუსეთის საეკლესიო კრებას, მანამდის კი ის შეტანილ იქმნა წინასწარ კრებაზედ, სადაც მიწვეულ იქმნენ ქართველი ეპისკოპოსები კირიონი და ლეონიდე და სხვათა შორის ისეთი მკოდნენი საკითხის ისტორიისა, როგორც პროფ. ა. ცაგარელი და აკად. ნ. მარჩი. სამწუხაროდ ამ წინასწარ კრებამ არ მოისურვა საკითხის მკვიდრ ნიადაგზედ დაყენება; საქართველოს ეკლესიის წარმომადგენლებმა კრებას თავი მიანებეს და საქმეც დიდხანს მიყუჩდა.

ეხლა ხელმეორედ წამოაყვია თავი ავტოკეფალიის საკითხმა და, როგორც ეტყობა, ეს უნდა იყოს უკანასკნელი ფაზა, როდესაც მისი ბედი ასე თუ ისე უნდა გადაწყდეს. ახლო მომავალში რუსეთში გაიხსნება საეკლესიო კრება, რომელზედაც სხვათა შორის განიხილავენ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხს, მაგრამ ეტყობა რუსეთის ეკლესიის ხელმძღვანელებს წინდაწინვე ჰქონიათ გადაწყვეტილი ქართული ეკლესიის სრული გაუქმება, რაც იქიდანაც სჩანს, რომ ამ კრებაზედ დასწრების უარს აცხადებს მსოფლიო პატრიარქი გერმანი, სხვათაშორის იმ მოსაზრებითაც, რომ მას არ შეუძლიან მონაწილეობა მიიღოს ასეთ კრებაში, რომელსაც აზრად აქვს საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება.

ავტოკეფალიის საკითხი არასოდეს ასე მკაფიოდ არ წამოყენებულა მართმადიდებელ საქართველოს წინაშე. გაუქმება ჩვენის ეკლესიისა იმას მოასწავებს, რომ მძიმე ლოდი დაადო მთელ ჩვენ სულიერ და სარწმუნოებრივ ცხოვრებას, რომელიც წარსულში აღმოცენებული იყო ქრისტეს უდიდეს მცნებაზედ და მომავალშიაც გავრცელება უნდა იყოს იმავე საქრისტიანო მცნებისა და კულტურისა. გაუქმება ჩვენის ეკლესიისა ნიშნავს იმ ღვაწლის გაუქმებას, რომელიც მიუძღვის მართმადიდებელ ქართულ ეკლესიას ქრისტეს სარწმუნოების წინაშე წარსულში და იმ სულიერ მოღვაწეობის მოსპობას, რომელიც უნდა გავსწიოთ მომავალში. გაუქმება ჩვენის ეკლესიისა ნიშნავს თვით საქრისტიანო სარწმუნოების გაუქმებას ჩვენში. საუკუნეთა განმავლობაში ქართველმა ხალხმა ტანჯვით ზიდა ქრისტეს ჯვარი, არ გადაგვიცია იგი ურწმუნოთათვის, თუმცა ეს სიცოცხლედ გვიღირდა, და დაკარგვა მისი ეხლა, ჩვენ სულიერ დაკარგვას ნიშნავს. ჩვენ დავკარგეთ სამეფო, ჩვენ დავკარგეთ მეფეები, მაგრამ ჩვენი სული ჯერ კიდევ სიცოცხლობდა მით, რომ იგი გამთბარი იყო ქრის-

ტეს სარწმუნოებით, ნუგეშს ვპოვებდით ჩვენს მრავალ ტანჯულ ეკლესიაში. ეს იყო, თუ გნებავთ, სული ჩვენი და როცა ეს უკანასკნელიც მიაქვთ, ქართველ ხალხს უფლება აქვს იკითხოს—რაღა შეგვრჩა?

აი რათა გვგონია, რომ როცა ასეთი საკითხი სწყდება, მართმადიდებელი ქრისტიანი ქართველი ერი კვლავ მოითხოვს სადაც ჯერ არს, თავის ეკლესიის აღდგენას და მისი დაცვა ღვაწლი იქნება მართლ-მორწმუნე ქრისტიანისთვის, მიუხედავად იმისა, მარტო ჩვენ დავიცავთ მას, თუ ჩვენთან ერთად მართმადიდებელი რუსებიც.

შ. ამირეჯიბი

წარსული, აწმყო და მომავალი ხიზნობისა*)

II.

(ბატონ-ყმობის გადავარდნის შემდეგ)

ზემოდ უკვე მოვიხსენეთ, რომ „ხიზანთა საქმე“, ანუ როგორც ეხლა რუსები ამბობენ—„Хи́заний вопрос“, 1864 წლის შემოდგომამდე არ არსებობდა. ძველი ისტორიული ხიზნობა უწყინარი იყო და როგორც უწყინარი და უკბილო არავის ზიანს და ვნებას არ აყენებდა. ეს გარემოება ერთხმად აღიარეს მამულის პატრონებმა და დაამტკიცა მთავრობა. პლებისციტი, ან მიტინგი რომ ყოფილიყო მაშინ ჩვეულებად, შეიძლება ხიზანთა კრებულს იგივე ეთქვა, რაც მთავრობამ და მამულის პატრონებმა სთქვეს.

ბატონ-ყმობის გადავარდნის დროის ტფილისის გუბერნატორი კონსტანტინე ივანეს ძე არლოვსკი, ტომ თ პოლონელი იყო. იგი გადმოასახლა მთავრობამ საქართველოში 1831—1832 წლ. პოლონეთის აჯანყებაში მონაწილეობის მიღებისათვის. კაბუკი იყო, სამშობლოს მოწყვეტილი არლოვსკი, საქართველოში ჩამოსვლის ჟამს. სამსახური დაიწყო საგუბერნიო სამმართველოში სულ მცირე შოხელედ, მაგრამ ნიქმა და უნარმა თავისი გაიტანა და გუბერნატორობა იშოვნა. არლოვსკი საქართველოში დაცოლშვილიანდა და ისე ზედმიწევნით

*) იხ. „კლდე“ № 16, 15 და 13.

შეისწავლა აღმოსავლეთი საქართველო, რომ მისთვის დაფარული აღარა იყო რა. ეს ამბავი იმისთვის გაეხსენეთ ულაგო-ალაგას, რომ დავანახვით მკითხველს, — ისეთი კაცის მოწმობას, როგორც იყო არლოვსკი, ფასი უნდა ჰქონდეს. არლოვსკი კი გადაქრით ამბობს, რომ ძველი ხიზნობა უწყინარი დაწესებულება იყო.

მაშ როდის დაიწყო ხიზნობამ კენა?

აი სათავე „ხიზნობა საქმის“ გაჩენისა, ესე იგი ჯერ წყლის ამღვრევისა და შემდეგ სრულიად არეულარევისა.

როგორც ვიცით, ბატონ-ყმობის გადავარდნის კანონი დამტკიცდა 1864 წელს და გამოქვეყნდა ტფილისსა, გორსა, თელავსა და სიღნაღში 8 ნოემბერს 1864 წ. ამ კანონში მეშვიდე და მერვე მუხლი შეეხებოდა ხიზნობას. უწყინარია ეს მუხლები, მაგრამ ისე ყრულ არის ნახსენები ხიზნების ბედი, ისე ბუნდოვანად, რომ ვინც ძალზე არ არის ჩახედული ხიზნობა ბედში, ვინც მიჩვეული არ არის ძველი ენით დაწერილ კანონის კითხვას, ვერც თავს გაუგებს და ვერც ბოლოსა. ხიზნებმა თავსუბურად გაიგეს მეშვიდე და მერვე მუხლი კანონისა, სწორედ ისე როგორც მიწის მონატურ გლეხკაცის გულსა და სულს შეეფერება. ნებსით, თუ უნებლიედ მთავრობამ თავი არ გაიცხელა ახსნა ხიზნებისთვის ნამდვილი აზრი მე-7 და 8 მუხლებისა და როცა უსამართლობა ჩამოვარდა ხიზნებსა და მემამულეთა შორის, ხიზნების მხარე დაიჭირა, მიიღო იგინი თვის მფარველობის ქვეშ და ბოლოს ხომ 1891 წ. კანონიც გამოაქვეყნა, რომელიმაც მემამულეს ფაქტიურად ხელი ააღებინა სახიზნო მამულზე, ხოლო ხიზანი შემოსა დიდის უპირატესობით.

ბოდიშს ვიხდით მკითხველის წინაშე, მაგრამ იძულებული ვართ სიტყვა-სიტყვით მოვიყვანოთ ქართულად ტექსტი ძველის თარგმანისა, რომელიც ქართულად გადმოღებულია განსვენებულ მიხეილ ბირთველის ძის თუმანიშვილის მიერ. თუმანიშვილი დიდა მკოდნე იყო საგლეხო კანონებისა, მაგრამ სთარგმნა საგლეხო კანონები იმ ინეთ, რომელიც მიღებული იყო მაშინ განათლებულ საზოგადოება.

აი თვით ეს საბედისწერო მეშვიდე და მერვე მუხლი კანონისა: 7. „მოვალეობა გარდასახადის მიცემისა ფულად, რომელსაც 19 თებერვლის 1861 წლის წეს-დება ორი წლის განვლენაში ვალად სდებს შინა მსახურთა, განვრცელდება გლეხებთაგანზედაცა, რომელნიცა თუმცა არიან დასახლებულნი ხიზნობა უფლებითა სხვისა მებატონისა ანუ

უწყებისა (სახიზნოსა თუ საეკლესიოსა) მიწაზედა, ანუ რომელნიცა ჰსცხოვრებენ ქალაქებში და სავაქრო სოფლებში. მაგრამ აძლევენ დღეს ესრეთსა გარდასახადსა ფულად. გარდასახადი ესე ფულად, რომელსაც აძლევენ დღეს გლეხნი, არ შეიძლება მოემატოს იმაზედ მეტად, რასაც ისინი იძლეოდნენ დამტკიცებამდე დამატებულთა ამათ კანონთა. ყოველს შემთხვევაში ფულის გარდასახადი არ უნდა აღემატებოდეს ოცდა ათს მანათსა წელიწადში თჯეულს წლოვანს მამა-კაცზედა“. 8. „ორის წლის ვადის შემდეგ, გლეხნი მოხსენებულნი წინათ ჩუცნებულს 7 მუხლში, განთავისუფლდებიან ყოველის მოვალეობისაგან უწინდელს მებატონესთან; გარნა ხიზნანი დარჩებიან ხიზნის მდგომარეობაში იმ საფუძვლებზედ, რომელნიც არიან განწესებულნი თავისუფალთა კაცთა თვს; გლეხნი, მცხოვრებნი ქალაქთა და სავაქრო სოფლებში, იქმნებიან ქვემდებარენი კანონთა, დაწესებულთა შინაყმათავის 19 თებერვლის 1861 წლის წეს-დებაში“.

აი სულ ეს ორიოდ სიტყვა 1864 წლ. კანონ-მდებლობაში ხიზნების შესახებ. ან კი რა უნდა ეთქვა ამაზე მეტი ხიზნობა იმ კანონს, რომელიც ანთავისუფლებდა ბატონ-ყმობიდან ყმას და რომლის საადგილ-მამულო ბედსაც იგი აწესრიგებდა? ხიზანს მამულის პატრონთან ბატონ-ყმური ურთი-ერთობა არა ჰქონია, მისი ყმა არ იყო და მაშასადამე ბატონ-ყმობის მომსპობი კანონი მათ ვერც შეეხებოდა.

მდაბიოდ რომ ვსთქვათ, აზრი მეშვიდე მუხლისა ესაა: ორის წლის განმავლობაში ბატონ ყმობის გადავარდნის დღიდან სხვისა მამულზე ჩახიზნებული კაცი, თუ იგი ყმა იყო და არა პირადად თავისუფალი წოდებით, თვის მებატონეს ძველებურად ემსახურებოდა ისე, როგორც მოვალე იყო ორს წელიწადს კიდევ ემსახურნა ბატონისთვის შინა მსახურს. ორის წლის შემდეგ (8 მუხლი) შინა მსახურნი თავისუფალნი იყვნენ ყოველგვარ მოვალეობისაგან უწინდელ ბატონთან. სწორედ ამ გვარად თავისუფლდებოდა ძველის ბატონის გადასახად-მოვალეობისაგან ის ყმაც, რომელიც ჩახიზნული იყო სხვისა მამულზე. მაშასადამე ეს მუხლი კანონისა შეეხება იმ ხიზანს, ვინც წოდებით ყმა იყო თავ დაზნაურისა, ან ეკლესია-მონასტრისა. უკე თუ იგი წოდებით თავისუფალი იყო, ან ეკუთვნოდა ხაზინას, კანონის მერვე მუხლის ფარგალში ვერ მოექცეოდა. რისაგან გაანთავისუფლებდა მერვე მუხლი, როდესაც ამ ჯურის ხიზანს არავითარი

ბატონ-ყმური ვალდებულება და გადასახადი არა ჰქონია წინად, ბატონ-ყმობის დროს? „ხიზნანი დარჩებიან ხიზნის მდგომარეობაში იმ საფუძვლებზედ, რომელნიც არიან განწესებულნი თავისუფალთა კაცთათვის“, ესე იგი წოდებით თავისუფალი ხიზანი თავისუფალ ხიზანდვე დარჩებაო. ასეც უნდა ყოფილიყო, რადგან წოდებით თავისუფალ ხიზანს ბატონ-ყმობის დროს არა ჰქონია ბატონ-ყმური გადასახადი და განა სასაცილო არ იქნებოდა იგი განთავისუფლებინა კანონს ორის წლის შემდეგ, ბატონ-ყმობის გადავარდნის დღიდან, იმ გადასახადიდან, რომელიც თავის დღეში არ უხდია?

1864 წლის კანონის მერვე მუხლის აზრი ჩვენთვის ნათელი და ადვილად გასაგებია, მაგრამ ამასვე ვერ ვიტყვით გლახკაცხედ. მისი დარდი და ოცნება სკულ სხვაა და სწორედ ისე გაიგო მერვე მუხლი, როგორც უჯობდა. კანონი ხომ პირდაპირ ამბობდა: „გლახნი განთავისუფლებიან ყოვლის მოვალეობისაგან უწინდელს მეზატონესთან; გარნა ხიზანნი დარჩებიან ხიზნის მდგომარეობაში იმ საფუძვლებზედ, რომელნიც არიან განწესებულნი თავისუფალთა კაცთა თვისო“, მორჩა და გათავდა. აქ ყველაფერია ნათქვამი, ისიცა, რომ მეზატონის ყოვლის მოვალეობისაგან თავისუფლობა მოიტანა ახალმა კანონმაო და ისიცა, რომ ხიზანი თავისუფალი კაციაო.

აი აქედან დაებადათ ძველ ხიზნებს ის აზრი, რომ რაკი კანონმა გაგვანთავისუფლა ბატონის ვალდებულებისაგან, მაშ სახიზნო მამული ჩვენი ყოფილა და ხელს ვერავინ გვახლებსო, მამულს ვეღარ შევხება ძველი პატრონო.

ამ გვარად 1864 წლის კანონის 7 და 8 მუხლებმა რევოლიუცია მოახდინა ხიზნების გონებაში. მართალია, განმარტება შეეხებოდა მარტო იმ ხიზანს, ვინც წოდებით ყმა იყო, მაგრამ ორთავე კატეგორიის ხიზნებმა ერთნაირად გაიგეს „თავისუფლება“ მერვე მუხლისა და ეს თავისუფლება თავისებურად გამოიყენეს. რუსის კანონმა, რომელმაც ყმობიდან გაანთავისუფლა ამოდენა გლახკაცობა და ბატონ-ყმობა სამუდამოდ მოსპო, ჩვენ რაღად დავტოვებდა უნუგეშოდ და უმამულოდ, განა ჩვენც გლახები არა ვართ, განა ჩვენც, როგორც დროებით-ვალდებულნი, მიწას არ ჩავბღუით და ხელმწიფეს არ ვემსახურებითო. რაკი ასეთი აზრი დატრიალდა ხიზნების გონებაში და თანდათან მტკიცდებოდა, ცხადია, რომ ძველს ხიზნურს გახწყობილებას და ურთიერთობას სახე და ფერი უნდა ეც-

ვალა. ძველი ადათი ვეღარ ადათობდა. დავის უსიამოვნების გამოსარკვევად ხიზანი მიდიოდა მაზრის უფროსთან. ან ახლად გამწესებულ მომრიგებელ-შუა-კაცთან, უწინდელი შუა-კაცი. მედიატორე, რომელიც ადათის ძალით სახიზნო დავას არკვევდა, ახლა სრულიად დაიჩრდილა. ძალა და ღირსება დაეკარგა ადათს, გაუქმდა იგი ერთის კალმის მოსმით.

მამულის პატრონსა და ხიზნის შორის ჩამოვარდნილმა ურთიერთობამ უხერხულ მდგომარეობაში ჩააყენა თვით მომრიგებელ-შუა-კაციც. არ იცოდა რა პასუხი მიეცა ან მომჩივან ხიზნისთვის, ან მამულის პატრონისთვის. ძველებურად, ხიზნურად აღარ მემსახურება ხიზანიო, ამბობდა მამულის პატრონი; კანონმა გამანთავისუფლა, რაღაში უნდა ვემსახურო მამულის პატრონსაო, იძახდა ხიზანი, არ ეყო, რაც ვემსახურე, ქვეყანა განთავისუფლდა ხელმწიფის ბრძანებით და ჩვენც თავისუფალნი ვართო.

ადგილობრივ დებულობის ძალით მომრიგებელი შუა-კაცი არჩევს და სწყვეტავს დროებით-ვალდებულ და ყოფილ ბატონის შუა ატეხილ დავას ნადელის შესახებ. ხიზნობის და მამულის პატრონთა საჩივარი, უფრო — კი მითქმა-მოთქმა და „ახალ კანონის“ თარგმნა — კომენტარები მომრიგებელ-შუა კაცს არ ექვემდებარებოდა. ამის გამო იგი უარს ეუბნებოდა — ჩემი საქმე არ არის, სადაც გინდათ იქ იჩივლეთო. რა პასუხით ისტუმრებდა მომჩივან ხიზანს და მამულის პატრონს მაზრის უფროსი, ჩვენ არ ვიცით. საფიქრებელი კია რომ გარკვეულს რამეს ვერც ეს პოლიციის მოხელე ეტყოდა. თუ ქართველი იყო უფროსი, უეჭველია ურჩევდა ძველებურად დარჩენას, როგორც ჩვეულება მოითხოვდა, მაგრამ ასეთი რჩევა ხიზანს არ მოეწონებოდა და გულში უეჭველად გაივლებდა ასეთს ფიქრს: მაზრის უფროსი თავადია და თავისიანს უჭერს მხარსაო. თუ უფროსი რუსი იყო, რომელსაც შეიძლება პირველად ესმოდა — თუ რა ხილი იყო ხიზნობა, ეტყოდა — მოითმინეთ, გუბერნატორს შევეკითხები და დარიგებას ვთხოვ თუ როგორ მოვიქცე ამ შემთხვევაშიო. რადგანაც ხიზნების შესახებ არც გუბერნატორის საკუქნაოში, ესე იგი კანცელარიაში ეყარა რამე, პასუხი გვიანდებოდა, ან სრულიადაც არ მოდიოდა.

გულ გადაღეულმა ხიზანმა არზები აფრინა ტფილისს — მეფის მოადგილესთან და გუბერნატორთან — გვიშველეთ, მამულის პატრონი გვავეწროვებენო.

ეს პირველი არზებია „ხიზანთა საქმის“ სათავე, რომელიც შემდეგ ისე უზომოდ გაიბერა, რომ მთავრობას დაავიწყდა დროებით ვალდებულნი და 1880—1890 წლებში მარტო ხიზნების დავი-დარაზას ანდომებდა თვის ძალასა და ღონეს. ტფილისში მოსული არზები უკანვე დაბრუნდა პროვინციაში გამოსაძიებლად და გამოსარკვევად, თუ რამდენია ხიზანი, რას იხდიან, რა პირობებით სცხოვრობენ თავად-აზნაურობის მამულეზეო. განმეორდა სწორედ ის, რაც მოხდა 1812 წელს. ჯერ მოსპო მოურაობა მარკიზმა პაულუჩიმ და შემდეგ განადგურებისა ძველის-ძველ სადმინისტრაციო ინსტიტუტისა, გამოძიებას შეუდგა, თუ რა ხილი იყო მოურაობა. ჯერ უხერხულად, ბუნდოვანად და გზა-გზა ახსენეს კანონში (7 და 8 მუხლნი) ხიზობა და როცა დაინახეს, რომ წყალი იმღვრევა და უწყინარი, ძველი თავისებური საიჯარო წესი სხვისა მამულის ხმარებისა ირყევა, გამოძიებას შეუდგნენ. მართალია, ამიერ-კავკასიის კომიტეტს ჰქონდა ხიზნობაზე ცოტადენი ცნობანი, მაგრამ დღეს, როდესაც ორი წოდება შეირყა და როდესაც მოუფიქრებლად ტბაში ჩაგდებულმა ქვამ წყალი აამღვრია, ეს ცნობანი ვეღარ იკმარებდა.

არზებით გამოწვეულმა გამოძიებამ და სახიზნო ცნობათა შეკრევამ ადგილობრივ საპოლიციო ბოქაულთა მიერ დიდი მითქმა-მოთქმა დაჰბადა. ხიზნები გამხნედნენ, ხოლო მამულის პატრონთ ცხვირები ჩიმიოუშვეს. როგორც ვატყობთ, მამული ხელიდან გვეცლებაო და თითო-ოროლა ფიცხმა თავად-აზნაურმა სასამართლოს მიჰმართა: აღარა მსურს, რომ ჩემს საკუთარ მამა-პაპეულ მამულზე ესა და ეს კაცი ხიზნად სცხოვრობდესო, გთხოვთ აჰყაროთ და მამული გამინთავისუფლოთ შორიდან მოსულ კაცისაგანაო. რადგან ხიზნობა იგივე იჯარადრობაა, ესე იგი სხვისა მამულის იჯარით აღება, მკირედის განსხვავებით, რომ საიჯარო (სა-ხიზნო) ვალდებულობა არ იცვლებოდა, მოსამართლემ დავას ისე შეჰხედა, როგორც უბრალო საიჯარო დავას და აკმაყოფილებდა ხიზნის აყრის თხოვნას. საოლქო სასამართლომაც დააკმაყოფილა ასეთი განაჩენები. ხიზნობას ბოლო ეღებოდა, მაგრამ სწორედ ამ დროს მძლავრად ჩაერია საქმეში ადმინისტრაცია.

ალ. ყიფშიძე.

(შემდეგი იქნება).

არჩილ ჯორჯაძე და ხიზნობა

დღეს, როდესაც ხიზანთა საკითხი ბედი სწყდება და როდესაც მის გარშემო ატეხილია დავი-დარაბა პრესაში, გამოწვეული ჩვენ ჟურნალში დაბეჭდილ წერილებით, თუ როგორ უნდა იყოს გაშუქებული და გადაწყვეტილი ხიზანთა საკითხი, დიდ ინტერესს წარმოადგენს აზრი განსვენებულ გულწრფელ მამულიშვილისა—არჩილ ჯორჯაძისა. აი რასა სწერდა სხვათა შორის ხიზნობაზე არჩილ ჯორჯაძე 1908 წ. („ეროვნულ პრობლემის გარშემო“ წიგნი I — „სამშობლო და მამულიშვილობა“ გვ. 46. თავი III.) რა განსაცდელი მოეღის ქართველ ხალხს.

„ეროვნულ პრობლემის სიძნელე თეორიული სიძნელე არ არის.

„თეორიაში ყოველივე მწყობრად სწყდება და ჰლაგდება. სიძნელე იწყება იმ დროიდან, როდესაც ეროვნული პრობლემა გინდათ გადასწყვიტოთ კონკრეტულ პირობების მიხედვით, როდესაც ანგარიში უნდა გაუწიოთ მრავალ მოვლენას, რომელთა არსებობა თეორიას მხედველობაში არ მიუღია...“

„როდესაც თქვენ ხედავთ, წინად პოლიტიკურად დამოუკიდებელს რამდენსამე ერს, ერთმანეთში ჟამთა ვითარების გამო არეულს, როდესაც ამ არეულობის გამო ფერხდება კულტურული განვითარება თვითეთლისა, და როდესაც ეს ერნი ამასთან დამონებულნიც არიან სხვა ძლიერ ერის მიერ, რომელსაც ჰსურს გასთქვიფოს სხვა და სხვა ელემენტები მის მიერ დაწესებულ სასტიკ პოლიტიკურ ფორმებში; როდესაც თქვენ ჰხედავთ, რომ ყველა ამის გამო გამოაშკარავდა რასიული, ლინგვისტური, სარწმუნოებრივი და ეკონომიური ქიშპობა და მტრობა არა მარტო ორ კლასს შორის, არა მებატონეთა და ყმათა შორის, არამედ სხვა და სხვა ერთა შორისაც, სხვა და სხვა ერთა დაჩაგრულ კლასთა შორისაც — მაშინ იწყება სიძნელე ეროვნული პრობლემის გადაწყვეტისა... ჩვენში სწორედ ამ კონკრეტულ პირობების მიხედვით უნდა გადასწყდეს ეროვნული პრობლემა, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას უქმ-ადამიანთა უქმი ლაყბობის ელფერი ექნება.

„ჩვენ არ ვკისრულობთ სავსებით დახასიათებას საქართველოს და ქართველ ხალხის ეხლანდელ მდგომარეობისას, ამ საგნის შესახებ ვრცელის წიგ

ნის დაწერაა საქირო. ჩვენ გვინდა მივაქციოთ მკითხველის ყურადღება იმ გვარ ფაქტებზე, რომელნიც გვეუბნებიან და გვაფრთხილებენ: აი აქ, ამ ნიადაგზე გაიზრდება ერთაშორის შუღლი და აქ ჩატყდება ხიდი, რომელიც გინდათ ააშენოთ სოლიდარობისა და ერთობის განსამტკიცებლად... (გვ. 46, 47).

ამ საყურადღებო წინასიტყვაობის შემდეგ არჩილ ჯორჯაძეს მოჰყავს რამდენიმე მაგალითი იმ უკუღმართ გარემოებისა, რომ უცხო ერთა იმიგრაცია საქართველოში იმ გვარად მოეწყო, რომ მის შედეგად აღმოჩნდა მარტო ქართველების დაძაბუნება და დაზავება.

სხვათა შორის ეგება ხიზნობასაც ქართლში.

„გადავხედოთ ქართლს. ქართლში ამ უკანასკნელ ხანებში შესამჩნევად გაძლიერდა ოსების იმიგრაცია. ბატონ-ყმობის გადავარდნის შემდეგ, ერთი-ორად მატულობს გადასახლება ფრონის ხეობაში. აქ გაშენდა სხვა სოფლები. ამ სოფლების გაშენებისა გამო მოისპო ტყე, ზომით 8,500 დეს. საფლავანდო მამულში. სად და ვის მიწაზე სახლებიან ოსები? დროებით—ვალდებულ გლეხებისგან ჩამორთმეულ ჩამონაჭრებზე: თიღვა, თყრეგვანი, ახალშენი, ხუნდის უბანი, ტყის უბანი, ნაბაკევი და შინდარა დროებით ვალდებულ გლეხებს ექირათ, თანდათან ამ სოფლებში მკვიდრდებიან ხიზანი ოსები. წორბისში სცხოვრობდნენ ქართველი გლეხები, გვარად ძაისურაძეები, ტაბუკაძეები და კობერიძეები. დღეს კი არც ერთი მათის გვარისა და მოდგმისა აღარ სცხოვრობს იქ. მათ ადგილზე ხიზნები დამკვიდრდნენ. იმავე მოვლენას ვხედავთ ცისიაში, სადაც ქართველები სახლობდნენ და, სადაც დღეს იქ მათი ხსენება აღარ არის. ახალშენში, დიდი ხანი არ არის, რაც დროებით ვალდებულ გლეხებს ჩამონაჭრები ჩამოერთვათ და ოსებს გადაეცათ. იგივე მოხდა ავნევეში.“

სოფ. ყორნისში ამ ორმოცდაათი წლის წინად 7 კომლი ხიზანი იღვა, დღეს მემამულეების მეცადინეობით, 120 კომლი ხიზანი სცხოვრობს. მთლად ხერხეულიძეების მამული დღეს ხიზნების ხელშია, ტატიშვილების მამულშიაც იგივე ამბავია. ეს მამული ზომით 2,000 დესეტინაა აქ გაშენდა შვიდი სოფელი ოსებისა; ამ ბოლო დროს სოფ. ოქონაში მემამულეებმა დაასახლეს 14 კომლი ხიზანი. ოქონელ გლეხებს წაართვეს 148 დესეტინა მამული, ცალკე სოფლად გამოჰყვეს და დაარქვეს სოფ. „გიორგი წმინდა“. სოფელ ავლევშიაც აქა-

ურმა მემამულეებმა ხიზნებს მისცეს წვრიმალა ტყე სამუშაოდ. დღეს ავლევში 14 კომლი ხიზანი სცხოვრობს... (გვ. 48, 49).

აქედამ და სხვა მაგალითებიდან ა. ჯორჯაძისთვის ნათელია, რომ ოსების იმიგრაციას არავინ ელოდება წინ, იმ დროს, როდესაც ქართველობას გადასახლ-გადმოსახლების გზები ყველგან შეკრული აქვს. „აღმოჩნდა, რომ ქართულ ემიგრაციას საქართველოს და მთელ კავკასიის ფარგალშიაც გასავალი გზა არა აქვს, მაშინ როდესაც მიწით გაჭირვებულ ქართლს მთიდან ჩამოსული ხალხი ესევა; აღმოჩნდა, რომ ჟამთა მსვლელობაში, საქართველოს საუკეთესო პროვინციებში, სადაც ძველად ქართული კულტურა ჰყვავდა დღეს ოდნავ და მოსჩანს ქართულ ეროვნების ნაშთი, რადგან იქ ეროვნული შემეცნებაც მიმქალა, ენაც ისპობა. ჩვენი ცხოვრების უკუღმართი მხარე თუ გნებავთ, სწორედ აქ არის. აქ არის განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ქართველ ინტელიგენციის ზოგიერთ წრეებში სასაცილოდაც არ ჰყოფნიან ამ საგნის შესახებ ლაპარაკი. როგორ, თქვენ გინდათ შეზღუდოთ სხვა ხალხის ერთმანეთში მისვლა-მოსვლა, გინდათ გარეკოთ არა ქართველნი საქართველოდან? ეგ ხომ შოვინისტობაა, ეგ ხომ ნაციონალისტობაა! და სხვა ამგვარი. საქმე კი უბრალო გაუგებრობაშია.“

ჩვენ არც მისვლა-მოსვლის წინააღმდეგნი ვართ, არც უცხოელების გარეკის აზრი გვაფრთხილებს, ჩვენ ვამბობთ მხოლოდ, რომ ემიგრაცია-იმიგრაციის საკითხი მოწესრიგებული უნდა იქმნას თანახმად სამართლიანობისა... (ხაზი ა. ჯორჯაძისა) ჩვენ გვინდა დაუკარგოთ ემიგრაცია-იმიგრაციის სტიქიური ხასიათი და ამასთან გვინდა რომ იგი ვაბატონებულ ბიუროკრატის ხელში პოლიტიკის იარაღად არ აყოს“ (გვ. 55, 56).

ასე სამართლიანად და პატიოსნურად სჯიდა განსვენებული არჩილ ჯორჯაძე, ამ ხუთი წლის წინად, ოსების შემოსევაზე და ჩახიზნობაზე შუაგულ საქართველოში.

მას შემდეგ ზოგი გამართლდა და ზოგიც გამოიცივლა.

გამართლდა ის, რომ ხიზნობა ქართლში დღითი დღე მრავლდებოდა და ეხლა მათ ხელში ნახევარი ქართლია.

გამართლდა ისიც, რომ „გაბატონებულმა ბიუროკრატებმა“ თავის უკანასკნელ ხიზანთა მოსპობის კანონ-პროექტით სცდილობს გამოიყენოს იგი

„პოლიტიკურ იარაღად“ ქართველ ერის მთლიანობის წინააღმდეგ.

და თუ ყველა ეს ხდებოდა და ხდება, ამაში დიდი ღვაწლი მიუძღვის იმ გაბატონებულ „სოციალისტურ-ეროვნულ“ მიმართულებას, რომლის აზრი ქართულ ეროვნულ საკითხების გარშემო მუდამ იცვლება, და რომელსაც ამ აზრთა განხიარების დროს მუდამ კვირაში ორი პარასკევი აქვს. ერთ პარასკევს ძეხვსა სკამს და მეორეს მარხვას ინახავს.

დღეს მარხვას ინახავს:

„ხიზანთა საკითხი ის საფრთხობელაა, რომელსაც აფრილებენ ხოლმე ყოველთვის თავად აზნაურთა იდეოლოგიები“ გვიპასუხა „სახალხოგაზეთმა“ არ. ჯ—შვილის პირით, როცა ჩვენ აღვნიშნეთ მთავრობის უტნაური და არა ჩვეულებრივი „მოვლა-პატრონობა“ მიწებით ყელამდის ავსილ ქართლის ხიზნობისა იმ დროს, როდესაც ქართველი გლეხკაცობა, იმავე ქართლში, უმიწობით იღრჩობა და სულსა ღაფავს.

მაგრამ რას უპასუხებხ ეხლა არ. ჯ—შვილი არ. ჯორჯაძეს?

დ. კახელი.

ძ ვ ე ლ ი კ ე რ ა

დედის გამხარებელი შვილი ვახტანგ!

გენაცვალს მშობელი შენი, ბავშვი აღარა ხარ, გაუკანცად კიბულებ, ოჯახის ბურჯო და იმედო, შენგან მოქალის უკანასკნელ ხსნას სავაჟი დედა შენი და უპატრონოდ შთენილნი შენი დები, შენ მიძუქებ ღამხრად, ამ წუგადადით მოცულ სიცოცხლეს, შენ უნდა აღადგინო ჩვენი ძველი დიდება, შენ უნდა დაუბრუნო დარღვეულ კერას წინანდელი პატივი და ბრწყინვალეობა, შენსე ვამუარებ ამ იმედებს და ამო მხოლოდ ერთი გზა და შთენიათ, რომ ისწავლო და განათლებული კაცი გამოხვიდე.

ჩვენ მშვიდობით ჩამოვიდით. მამაშენის ბიძამ, დათამ სიამოვნებით მიგვიდო, ორი ოთახი დამითმო თავის დიდ ოდაში; დავლაგდით როგორც მოგვიხერხებოდა, რაც შეუძლიათ ძაღოსაც და ქაღებსაც უნდათ მსიამოვნონ, სივიწროვე არ მაგრძობინონ, თითქოს ეს ხუთი ექვსი წელიწადი არ შეგჩვევიყავი, სივიწროვეს და ხელ-მოკლეობას.

არ მინდა, შვილო, გითხრა რამ ჩვენს ეზო-გარემოზე, მაგრამ რა ვქნა გული არ მიდგება, კაცი ხარ ესლა და უნდა იფოდე შენი მდგომარეობა; უცხოელებს უგვე დაუშვადრებათ ჩვენი კარ-მიდამო, უფრო გაუხადებიათ იქაურობა, ახალ გამოფენებაზე მოუწევიათ ვედაფერი. ჩვენს თავად უწვდენელ ეზოს, სცა ზღვასავით დედაგადა და ბიბინებდა მწვანე ბაღასი, რომელსაც ქქელავდენ შექქიფიანებულ სტუმართა ცნებები და თავისუფლად დაჯირობდნენ შიგვე, ესლა სულ სხვა სხვე აქვს: ათასი რამ დაუთესნიათ ახალ მეპატრონეთ, გადაულ-გადმოუღობავთ ღამხის შესრებით. საფურცრე, საკარტოფილე, სხიდე, ნახევარზე ვენახი გაუშენებიათ; ეტეობა, მშრომელი ხელი ტრიალებს შიგ, ერთის შესეღვით ვერც-კი იცნობ შენს ეზოს, მაგრამ რას ვამბობ, კაკაღო..? კაკალი ხომ ცოცხალია, ჯერ ისევე შედიდურად სდგას, ისევე ისე ამაყად გადაჭყურებს მთელ არე-მარეს; ჯერ არ უხლათ ხელი მისთვის, ჰაჰა შენის დასასვენებელი სვარაძელიც კი არ დაუძრავთ ადგილიდან; მხოლოდ სხვა ენა და სხვა კიდე ისმის შვილო, მეც ვზივარ ბიძიას აივანზე და გულ-მოკლეული გავუერებ. მხოლოდ დამე თუ გაუბედავ და მივალ შესერთან, თორემ დღისით როგორ გამოვჩნდები, როგორ დავენახებები ან მტერს, ან მოყვარეს ამ სცოდავის ეოფით. ბიძა დათას კარვად ესმის ჩემი ტანჯვა, უნდა მანუგეშოს, იმედი მომცეს. როგორც მითხრა ბიძამ, ერთი კვადიც-კი აღარ არის დარჩენილი, სვანებებ სულ გაუფლანგავს სცოდავს, მხოლოდ უკანასკნელ ხანებში თავის წილ ტეესე ქქონდა ვაჭრობა და არ ვიცი რა ქქნა... ეს მამული ჯერ გაუყოფელია, დიდი ტეე არის სავარეულო, და სდავაც ვიდაცებთან, ასე რომ ისე ჩქარა ვერ მოავგარებდა სქმის გათავებას; იქნებ ის მაინც გაქვთ დარჩენილი და უმადლეს სასწავლებელში წასასვლელად ტექნეს რამე წვარო. ესლა ვათავებ წერას, თავს გაუფრთხილდი, გენაცვალს დედა. სულის სისწრაფით მოველი ეგზამენების დასრულებას, როგორც მორჩეთ ღვითთ, დაეშურე წამოსვლას, ერთ დღესაც ნუღარ გაჩერდები მაგ სიცნებში, იქნებ ცოტა რამ ასწავლო კატოს და ღიზას შინაურულად. ძაღვც კიკვეთს ელიკოს მომხადებს, მაშ ასე გამარჯვებულს მოკელოდები. მოკითხვას გითვლიან ვეღანსი.

შენი მოიმედე დედა ელეე.

წავითხა ვახტანგმა დედისგან მოწერილი ბარათა, ნელა დაეშვა სკამზე, გადაშლილი წერილი მაგიდაზე ეთინა დიდხანს; დიდხანს დასწერებოდა შავის ასოებით აჭრელებულ ქაღალდს. ახლგაზრდას სხეს უდროოდ მოდელილობის დღი აჩნდა, მაღალი ღამხად გამოხეგოული შუბლი ორს ადგილას შექექცა შესამჩნევ ხაზს.

ფიქრებმა გაიტაცეს: „ჩვენი ეზო გარემო უცხოელებს დაუმკვიდრებიათ“. სწერდა დედა. ამ სტრიქონებს ვერ აშორებდა თავს: ასობი ერთი მეორეში ირეოდნენ, ხტოდნენ, თითქოს ადგილს იცვლიდნენ; კულში რღაც წვეტიანი ესობდა თითქოს და სხვლეტდა. მოაგონდა თავისი დიდი თვალ-წვედნელი ეზო, სახლი, ბავშვობა, ზაფხულის დღეები, სახლის წინ გადაბარული ასის წლის კაკალი, მკლავები რომ შორსა აქვს გადაშლილი; ზაფხულის ძლიერი წვიმაც კი ვერ ატანდა მის ხშირ ფოთლებს და ხის სფარქელში მჯდომარე შანს ვერ უშლიდა ფიქრებს. შატრა ვახტანგის იქვეა, მარჯვნივ ევლებს საქანელს, დებიც შანთან არიან, მათ უდარდელ სიცილ-კისკისში არ ისმის ზვლინდელი დღის შიში და მომავლის ზრუნვა. დედა აივანზე გადმოშვებულა და ანიშნებს ბავშვებს: „ფოთხილად შანს ნუ უშლით მოსვლენებსაო. მამა არ არის შინ, ის ხომ ხშირად სულ ხშირად არ ზრის, ხან სად დადის თავის შვიც ცხენით და ხან სად. შანს ეძხვდა ვახტანგს, იხმობდა თავისთან და რაღაც ნულად, ალერსიანად, დაბლა ეჩურჩულებდა მოხუცის ტურები: „ჭკვიანი უნდა გამოხვიდე, უნდა ისწავლო, დედას უნდა გაუგონო...“ ისმობდა ვახტანგს... ეხლა გრძობს აკლავს რა აკონდება რომ რაღაცს ბუერს ჭიფირობდა შანს, ხუცდებოდა კაცი ჭკვიანი, სიკვდილს უახლოვდებოდა და შემკვიდრეს-კი ვერ ხედავდა სანდოს, ვისთვის ჩაებარებინა ამოდენა მამულ-დედული? ალბად ამ ბოლოს მოელოდა კეთილი შანს და ამას დარდობდა... მერე უეცრად რაღაც მოხდა; სახლში წვილი, მოსამსახურეებს შვეკან-შემოჯახება; სანქაროდ მოძღვარინც მოიყვანეს; „ვერ მოუსწროვო“ იძახდნენ. ბავშვები ოთახში ჩაკეცილნი, მერე ბუერი, ძლიან ბუერი ხალხი მოდიოდა, მთელი კვირა იტრიეს... ურიცხვი ეტლი, იმდენი დიდ-კაცობა, რაღაც ნაირი ქუდებით დგდები. ჩვენც შავები ჩაკეცილნი, შანს ცხენსაც. უეკლას, უეკლას, მამაც ტიროდა, დედაც, ჩვენ-კი ვთამაშობდით. შანს ადარსად იყო... შევიანურ წინა ოთახში... იქ სხილები ერთი, კაცი რაღაცებს კითხულობდა, დავხედე შანს, სულ სხვა რაღაც ვითეული-უვითეული იყო... შამუშინდა, უკან გამოვბრუნდი, სულ ზირ-ჯვარს ვისახავდი... შანს სადღაც წაიდეს, მერე აღარ დაბრუნებულა. ცოტა ხანი კიდევ გავიდა და ეველაფერი გამოიცვალა ჩვენს; მამას სულ ერთთავად სტუმრები ჭევენდა, ღმერთო ჩემო! რამდენ რასმე ამხადებდნენ მოსამსახურეები ჩვენ დიდ სამხარეულოში. ხშირად, სულ ხშირად ჭეკლავდნენ ძროხას, ცხვარს, გოჭსა და ქათამს ხომ ანგარიში არა ჭეკნდა, დედა ჩაიკეტებოდა ჩვენთან ერთად ოთახში და ტიროდა, ჩვენც ვტიროდით მის ტირილზე, არ ვიცოდით-კი რისთვის და რათა, შემოვარდებოდა მამა და ძალიად

გათრევედა სტუმრებთან. მერე ქალაქში წამოვედი, აქაც ესე იყო, სტუმრები და ქეიფი, ქეიფი და სტუმრები, სულ ერთი და იგივე, სულ ერთი და იგივე... მერე?.. მერე რაღაც კიდევ მოხდა, ბიან გამოვიცვალეთ, ნაკლები ოთახები დაეჭირეთ, დედა და მამა სულ ჩხუბობდნენ... მერე მამა სხვა ტანისამოსით მოვიდა, ჩოხის მაგივრად ვითეულ ფოლაქებიანი მუნდირი წვრილის ებლატებით... სამსახურში შევიდა, ვეღარც ამან უშველა, მეტად გაჭირდა ცხოვრება, ხშირად სადილიც-კი აღარ იყო სახლში, მე კომუნაზიაში შემოიყვანეს... ერთ დამეს აღარ მოვიდა მამა, დედა სულ ფანჯარასთან იჯდა, გაფაციცებით ადევენებდა თვალ-ურს, ისმის თუ არა ფეხის ხმაო... კატის და ლიზას ეძინათ მე საბანში სულ-განბული დედის ვადევნებდი თავს, როგორ მოძრაობდა მისი მკრთალი სახე. რაფრეზე ჩამქმინა, ხმაურობამ გამომადლიდა... შევიტერი ხალხით გავსებულ კაბინეტში და ელდა მეცა: ტახტზე ესვენა მამა, ტანისამოსი სისხლში ჭეკნდა ამოსვრილი, მარჯვენა საფეთქელში რგვალი ჭრილობა შავად გამოიურებოდა... დედა უძრავად იჯდა, არც თმებს იკლავდა, არც სტიროდა, მხოლოდ მისი თვალები დაეინებით ჩამტერებოდა მამის უძრავ სახეს... მერე? მერე აღარ მახსოვს რა იყო; როცა გონებაზე მოვედი, ეველაფერი გათავებულყოფი, დედა შავებით შემოსილი იჯდა ჩემს ლოგინთან, ჩემი ხელი ხელში ეჭირა, თვალებ-მადლს ახურებოდა რაღაცს ჩურჩულებდა, უთუოდ ჩემს თავს აუდრებდა უფალს, ევედრებოდა ჩემი სიცოცხლის შერჩენას, მას შემდეგ სრული ექვსი წელიწადი გავიდა, არც მე, არც დედას კრინტი არ დაგვიძრავს, ერთის სიტუვითაც არ შევხებოვართ მამაჩემის შიროვნებს, თითქოს ორთვეს გვშინებოდეს ამ კაცზე ღანჯაკის ჩამოკლებისა, რაღაცს ვეკრძალებოდით. მე სულ სუსტად ვიყავ, შირველ ვადმუთოვობიდან მოყოლებული. დედა ახურებდა, არ ვიცი-კი როგორ და აკრავში მგზავნიდა. ცოტად მოვეკეთდი, ჯანზედ მოვედი. ეხლა წავიდა სოფელში და აი, მხოლოდ ეხლა, ექვსის წლის შემდეგ შელანჯავებს ჩვენგანვე უსიტეოდ აკრძალულულ საგანზედ... „ჩვენი ეზო-გარემო უკვე დაუმკვიდრებიათ უცხოელებსო“.

— ხან ღმერთო, რამდენი რამ მახსოვს.— აღმოხდა ვახტანგს გულიდან. თავი მდლას აიღო, გრძელ ფიქრებში უეკე ჩამოდიამებულოყო, დღის სინათლეს უკანასკნელი სხივი აუკრეფია დედა მიწიდან და გაუწვიას სხვა მხარეზედ სმოგზაუროდ. ქალაქის გაღვანად შემოვლულ მდლას მთებს იქიდან ჩემად ამბარულა, ურმის თვლის ოდენა ვეებრთელა მთვარე, წითლად გამოუშქებია და ხელგონურად განადებულ ქალაქზე უხვად დაუფრქვევია თავისი მდლახი სინათლე. ვახტანგის შატრა ოთახისთვინაც არ დაუშურია თავისი სიუხვე. ახლგაზრდამ მოავლო

თავლი თავის ოთახს, ჯადოსნური სინათლე ცელქად დასთამაშებს იატაკს, მაგიდას, სწოლას, კედელს, სწიგნობელს. ქუჩიდან ხმაურობა მოისმის, გაზაფხულია, ეველა და ეველაფერი სინტონულეს ტანება, ნახი იასამანი მოტყვავდა გადმოხრილა, სურნელებას აფრქვევს. დაღლილი კონება დასუკუნებს თხოულობს, წმინდა ჰაერზე გავლას, ვახტანგი ქუდს იღებს, წასასვლელად ემზადება... „ხვალ რო გამოცდაა, რა დროს სიარულია?... ჩხსხსის რაღაც გულის ხმა. გამოდი გარედ რაღას ელი? გზად ჩემთან გამოიფიცი, ხელი გამომიწოდე და მოკრიფე, დასტები ჩემის სურნელებით. შე ჩემი თავი არ შენახება, შენ არ იყო სხვა დამკრებს, ბარემ შენ იყო მადლიერი? — შემოსძახა იასამანმა, ხელს სიოზე შეინძრა, გადმოიხრა და რამდენჯერმე სვლაში მისცა ვახტანგს.

— გამოდი გარედ ახალგაზრდავ ისედაც დაღლილი ხარ, ცოტა დაისვენე და ისევე დაუბრუნდი შენს გალიას. — შემოესმა ჩურჩული, რომელიც გაზაფხულის დედოფალმა დაბარა თავის შიკრიკს, ცელქ თბილ ნიავს.

ვახტანგი გამოვი და სხლიდან, ანგარიშ-მიუტემალად გასწია განათებულ ქუჩებზედ. ზირდაზირი გზა ქაღაჩის ბადისკენ მიდიოდა, ურიცხვი ხალხი იქით მიემუშრებოდა. ვახტანგიც მათ გავიდა. ნახევარ საათის შემდეგ, ბადის ერთ კუთხეში იჯდა. გარს ამხანაკები ეხვია და გაცხარებით დათბდნენ რაღაც საგანზე.

II

ძვირფასო დედა!

შენი წერილი მივიღე, რასაც მოუთმენლად მოველოდი. რაღაც ათი დღეა წახვედით და მე კი, ათ საუკუნედ მიჩვენება. მეც მოუთმენლად ველოდები გამოცდების დასრულებას და რა თქმა უნდა აქ აღარ გავჩერდები, მოვისწრაფე შენთან, ჩემო მრავალ ტანჯულ დედა... შენის დრამებით გამოისიდე მაიმინის დანაშაული ჩვენს წინაშე და მან კიდევ თავისი სიკვდილით: „სიკვდილი ეველაფერს ასწორებსო“. უთქვამს ვიღაცა და მამაც თავის სიკვდილით გამოისიდა და გასწორა თავისი შეცდომა. მას გთხოვ, როგორც აქამდის არ შეგხებივართ, ნურც ამას იქით შეგვხებით და ვახსენებთ ცუდად. მე ვიცი რომ შენ გიყვარდა მამა. მიუხედავად იმდენი ტანჯვისა, მაინც გიყვარდა; ამაში უკანასკნელ წუთებში დაგრწმუნდი, როცა მის უმძირაო სახეს ისე ჩანდაცქროდი; გარდა იმ სახისა დაგვიწვებოდა ირგვლივ ეოველი; შენი სულის კვეთება, მაშინ ისევე ბავშვა განვიცადე და ავადც გავხდი. მას ნულარ დასწრდელავ იმ გრძობას და გებრადებოდეს საწყელი, შორს წასული მამა. ზატობას სიტყვას გაძღვე თუ ვინცოცხლებ, ისევე ისე აღვადგენ ზანა-ჩემის კერას, და სიბერის დროს მაინც

მოვასვენებ მის სასრდილობელ კაკლის ქვეშ. შეუძლებელი არა არის რა, მხოლოდ შეგდარი ვერ გაცოცხლებ და ეს რომ იყოს შესაძლებელი, მგვდრეთით აღმდგარი მამა ჩემიც სინანულის დრამულს დაღვრიდა.

ამ თვის გასულს შენთან ვიქმნები, ჩემო დედა. გიკოცნი ხელებს და ეველას ერთობით მოვავითხვ.

შენი მორჩილი შვილი ვახტანგ.

დაასრულა შერე დღეს წერილის წერა და გაუცხანა დედის სოფელში.

III

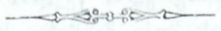
დიდმა დრომ განვლო მას შემდეგ. მთელი თვრამეტი წელიწადი, თავის დაუსრულებელის ხნით, ქრით ვაქტანგ და ათასწირი კვლი დასტოვა ცხოვრების გზაზე. ვახტანგმა უნივერსიტეტი დაასრულა, საექიმო ნაწილი ზირველ ხარისხით გაათავა. ცხრა წელიწადი ქალაქებში დაწყო, იფულს ხელი შეავლო, მეტის გამოცდილებით აღჭურვილი დაუბრუნდა სამშობლო სოფელს; მიჰხედა ბედით დანაგრულს; წუგდადით მოცულ ცხოვრებაში სინტონულეს შუქი შეიტანა. სოფელი ამოძრავდა, გამოიცვალა, ასაქმინდა, მცონარეთაც კი მოიფშენიტეს თვლები და გასძრეს ხელი, რათა სრულიად არ წაეკავათ ცხოვრების ძლიერ ტალღებს. დღეს თავი კაცია ვახტანგი სოფლად; მისის შემწობით ორი სკოლა გაიხსნა სასოფლო, საამხანაგო დამხმარებელი კასა, სამკურნო ამხანაგობა, ზატარა საავადმყოფო, სამკურნალო, ეოველისფრით დაწინაურდა სოფელი. მთელი დღეობით არ იღეოდა ხალხი ვახტანგის სახლის წინ; ვინ რა საქმისთვის მოსულა და ვინ რისთვის. ვახტანგიც ადარა ზოგავს თავს. ეველასთვის და ეველაფერს აკეთებს. სამუშაო დრო განსჯდურულ-დაყოფილი აქვს, ეველაფერი თავის რიგზე მიდის, განათლებული მეუღლეც ხელს უწყობს მუშაგს და უმსუბუქებს მძიმე ტვირთს ქვეყნის სასახურისას.

თავის დროზე მოსვენებაც იცის ვახტანგმა: სლამობით, მიუერდნობა ახლად შეკეთებულს, ძველს ზანის სავარძელს. მისს საეფარელ ძველთა ძველ კაკლის ქვეშ და ეძღვეა წუთიერ დასვენებას, სულიერ დატობას. იქ განახლებულ საქანელა ისევე ისე ეველება ზატარა თმა-ქუჩა. არჩილი, დედის ერთა ბიჭიკო. მოხუცი, უდროოდ წელში გატეხილი ეღენეც იქა ზის, შესტქერის არჩილს, მის გრუზა თმებს. წკრიალა ხმა ჩაქმის ეურში, ეველაფერი ავიწყლება მოხუცს, მის განებაში რაღაც ძაფი იბმის, შორს, შორს მიდის იმ ძაფის წვერი, ოცდა ათი წლის იქით ეოფილ ცხოვრებას ეკიდება ძაფის ცალი წვერი, ცალიც ხომ კეინას გულზეა მიამკრებელი, ეველაფერს განა-

დიდს ჰხედავს მოსუცი, კრძნობას განიგდის, მაშინდელ სიხალგაზრდეს... ეს თმა — სუჭუჭა ბიჭიკო, ხომ ზი- რიდან წავარდნილი ვახტანგია? მისი ხმა, მისი თვალები მისი სიმარდე, მამ აჩილს რაღად ეძახან? რაღაც შეც- დამა... ხელა მარცხელაგს კრადლსანს... ფიქრები წუდებიან, ხელი სიაკი შემოჭებრავს, ლეჩქის წვერს განზე გაათრიალებს, კნეინა ზიანს იბრუნებს, ლეჩქის ბოლო, მის გვერდით მჯდომ ვახტანგს შემოჭვეკვია თავს, მას ედომება, სიყვარულით ხელა იშორებს, მო- ხუც დედას შესრქერის ზატევის ცემით, იქვე ხელ-საქმე- სე მჯდომ მუხდლეს გადახედავს ტრფივლით და ცეკქ მოჭიკეკე აჩილს აიყვანს ხელში, რომელიც ესა მოიჭ- რა მამსთან და რაღაც ეტიტინება.

უცხოელები აღარ მოსჩანან. ძველ შეპატრონესთვის უკანვე შეუედინათ დროებით უფლებული მამული და წასულან. დიდ ეხოში ეხლა ისევ თავად ვახტანგი მბრძ- ნებლობს. მკგრამ, თავადი — ექამია განათლებული, ხს- წავლი და საქმის კაცი.

მ. გარიყული

მუნციზალური პრესა

ჯერ კიდევ არწრუნის დროსვე სომხები თბი- ლისის საბჭოს „პატარა პარლამენტს“ ეძახდნენ.

პრესა, რომელიც ეხლა, „პატარა პარლამენ- ტში“ გინებული არს და ორშაბათი ისე არ ჩივი- ლის, რომ არ ჩასწიხლონ, მაშინ სხვა პატივიში იყო.

- არ გვინდა პრესა! ჰყვირიან ეხლა პატარა პარლამენტის დეპუტატები.
- არ გვინდა სხვა ჟურნალისტები!
- ჩვენ ჩვენი პრესა გვაქვს.
- ჩვენ ჩვენი ჟურნალისტები გვყვავს — და მართლაც ეს ასეა.

ხატისოვი არამც თუ ქალაქის თავია, იგი სა- უკეთესო ჟურნალისტიც არის და ზედ მიწვევით შეუძლიან აღწეროს, თუ როგორ მიიღო მათმა მაღალ-აღმატებულებამ, ან მარტო აღმატებულებამ.

ჯაბარი არამც თუ საბჭოს მდივანია, იგი საუკეთესო რედაქტორია საილუსტრაციო ჟურნა- ლისა და რიგრიგობით ხატავს ან თავისთავს, ან ქალაქის თავს, ან არკადა მილოვს.

ნიგოიტსკი არამც თუ მარტო მოსამსახურეა ქალაქის თვითმმართველობისა, იგი საუკეთესო პუბ- ლიცისტია, რომლის ნიჭი იმისდა გვარად იფურჩ-

ქნება, თუ წელიწადში რამდენ მანეთს უმატებენ ჯამაგირს.

თუ ამას მიუმატებთ იმასაც, რომ ყოველი ხმოსანი იმავე დროს დიდი მალაზიის პატრონიცაა და კვირაში ერთ „სარასპრადაჟო“ აფიშას მაინცა სწერს, ყველასათვის ცხადი უნდა იყოს, რომ თბილისის ქალაქის საბჭო დაწყებული ქალაქის თავიდან და დამთავრებული უკანასკნელ ფარნის ამნთებელამდე ყველა ლიტერატორი და ჟურნალისტია.

ამის შემდეგ ცხადია, რომ ქალაქის საბჭოს- თვის დამოუკიდებელი პრესა და ჟურნალისტი, რომელიც სტრიქონის ფასს პირდაპირ ქალაქის კასი- დან არ იღებს — საჭირო არ არის.

ოცდაათი — ორმოცი წლის წინად კი ასე არ იყო.

„პატარა პარლამენტისთვის“ საჭირო იყო არამც თუ თბილისის პრესა, იგი საჭიროებდა საზ- ლვარ გარეთის პრესასაც და ამ მხრივ საქმე უფრო კარგად იყო მოწყობილი.

მაშინ არამც თუ არა სდევნიდნენ კორესპონდენ- ტებს, პირიქით თითონ იწვევდნენ და საბჭოს ამბე- ბით სტკებოდა არა მარტო თბილისი, თვით პა- რიზიც კი.

- არა გვერათ?
- აი მაგალითი.
- ოთხმოციან წლებში თბილისში ჩამოვიდა ფრან- გულ გაზეთის Temps-ის კორესპონდენტი.
- monsieur კუტული.
- ან მუ-სუ-კუ-ტუ-ლის,
- როგორც ეძახდნენ ალბად მაშინ თბილისის საბჭოს კულუარებში.

შეხვდებოდა რომელიმე ყელქალაღია წაქე- რილ და ქოშებში ფეხებ გაყოფილ ხმოსანს მუსუ- კუტული და იმ წამსვე პარიზში კორესპონდენციას გზავნიდა:

დღეს სომხის პარლამენტის სხდომა იყო. ვე- ლაპარაკე ერთ გავლენიან წევრს პალატისას... ჩე- მის აზრით ეს აღამიანი ნამდვილი დელინგერია!

პარიჟის ბირჟა მაღლა ადიოდა.

— დღეს შევხვდი ერთ ხმოსანს, იგი სომხის გიაციენტის როლს თამაშობს თბილისში პარიზში ბანკები აღარ კოტრდებოდნენ.

— დღეს შევხვდი „ოპოზიციის ლიდერს“... მაშინ ჯერ არშაკ ბაბოვი ცოცხალი არ იყო.

— ძალიან მწყინს, განავრძობდა მუ-სუ-კუ-ტუ- ლი, რომ ამისი ძმა გერმანიაშია პროფესორად და არა საფრანგეთში.

და მაშინ ბერლინის ბირჟა პარიზის ბირჟას ძირსა სცემდა.

— რა მშვენიერი ცხვირებია თბილისში—სომხეთში... პატარები...

სწერდა mouciens კუთული-პარიზის ქალები შან-ზელიზეზედ გამოდიოდნენ და ცხვირებს იჭრიდნენ.

— როგორ! ამბობდნენ ლამაზი მეტრესები, სომხეთში—თბილისში პატარა ცხვირები ჰქონიათ ჩვენ კი ასეთი დიდი ცხვირები გვაქვს.

ასე სპობდა სომხის პატარა პარლამენტი საფრანგეთის ცხვირებს საფრანგეთის პრესა სავსე იყო ქალაქის საბჭოს ამბებით და სოლოლაკი მხიარულობდა

მაშინ არ ისმოდა ხმა პრესის წინააღმდეგ.

საჭირო არ იყო საკუთარი ჟურნალისტები.

ყველაფერზედ და ყველას მაგივრად მოსსიე კუთული სწერდა და ამისთანა კუთულები მრავლად იყვნენ.

მაგრამ საქმე სხვანაირად დატრიალდა.

საფრანგეთმა მალე იგრძნო, რომ „უცხვირო არმენიზმმა“ ძალიან გაიტაცა იგი და ნაციას შიში მოელოდა, სულ უცხვიროდ არ დარჩენილიყო.

გამოგზავნეს მეორე კორესპონდენტი.

მეორე კორესპონდენტიც კუთული იყო, მაგრამ კუთული არა თბილისელი, არამედ კუთული ნახიჩევნელი. კუთული ნახიჩევანში წავიდა და იქ უცნაური რამ აღმოაჩინა.

თბილისი—სომხეთი არ არის,

თბილისის საბჭო არაა პატარა პარლამენტი

და სომხებსაც არც ისეთი პატარა ცხვირები აქვთ!

საფრანგეთმა მარტო პანაშვიდილა გადინხდა თავის მოჭრილ ცხვირებზე და დაადგინა უკან გაეწვია თავისი კორესპონდენტი სომხის „პატარა პარლამენტიდან“.

ამის შემდეგ უცხოეთის კორესპონდენტები აღარ მოდიოდნენ ერევნის მოედანზედ.

— არც საჭიროა! ფიქრობდნენ ქალაქის მამები.

— ჩვენ ვიშოვით საკუთარ კორესპონდენტებს და საკუთარ გაზეთებსაც!

და მიკიტანთა ჟურნალისტიკამ ზრდა დაიწყო.

ერთი რედაქტორთაგანი ძალიან გამძლე გამოდგა.

როცა ხრონიკაში მოთავსებულ ქორისთვის სცემდნენ—ეს იმას ნიშნავდა, რომ თემა მოწინავე სტატიისთვის უკვე მზად იყო.

— „თბილისი 20 იანვარი 19... წ. ჩვენ ერთხელ კიდევ გვცემეს“...

გაზეთები იყიდებოდა. აღწერა სრული იყო, როგორც საპოლიციო პროტოკოლში.

— ეს სულ კარგი, ფიქრობდნენ ქალაქის მამები, ჩვენს რედაქტორს მწერლობის დიდი ნიჭი აქვს, სამაგალითოდ იცის იმის აღწერა, თუ როგორ სცემენ ხოლმე მას, მაგრამ როგორც ვნებავთ, ილიუზია სრული არ არის. საჭიროა სურათებიანი დამატება, სადაც დახატული იქნება იდეურად დამწვარ-დადავულის ნაცემის სახე...

ამ მოსაზრებით ქალაქმა გაოსცა სურათებიანი ჟურნალი.

გაზეთი უილუსტრაცია

და ჟურნალი საილუსტრაცია.

მაგრამ სამწუხარო ამბავი მოხდა.

თითქოს საილუსტრაცია ჟურნალის ჯიბრზედ უილუსტრაცია რედაქტორს აღარავინა სცემა.

ამიტომ დაიწყეს ქალაქის მოღვაწეთა სურათების გამოფენა, ვიდრე გაზეთის რედაქტორს ვინმე სცემდა:

ხატისოვი პროფილში

ხატისოვი ამფასით

ხატისოვი ავტომობილში მარტო და ხატისოვი ავტომობილში ოვანჯანოვთან.

არშაკ ბაბოვი ქალთა უმაღლეს კურსების მსმენელებთან ერთად კრწანისის ფხვიერ ქვებზედ მჯდომარე.

ერთი პოზა ხჰოსან ხუნუნცისა და ორი პოზა არკადა მილოვისა.

ერთის სიტყვით „ფათრეთები“, როგორც ამბობენ ავლაბარში. დასაწყისში ჟურნალი ფოტოგრაფიული გამოვიდა. ერთი ჯაბარი ყველას ვერ ასწრობდა და ფოტოგრაფიის გარდა საჭირო იყო ლიტერატურული ძალები.

ჯაბარმა ხაჩატუროვს წერილი მისწერა.

— ერთი თანამშრომელი მასესხე.

ხაჩატუროვმა პაკეტში ერთი თანამშრომელი ჩასდო და წერილიც გააყოლა თანა.

— გიგზავნი ერთ თანამშრომელს. პირუტყვია, რომელიც ბევრ საზრდოს არ თხოულობს.

პაკეტიდან ნიგოიტსკი ამოძვრა და ამის შემდეგ ჟურნალის ლიტერატურა გაიფურჩქნა. მოვიდნენ სხვა პირუტყვებიც და შეერთებულის ძალებით შეჰქმნეს მუნიციპალური პრესა.

ფარსმან-ფარუხი.

უკანასკნელი ამბავი

პატრიარქების კრება

„ნამდვილი წყაროებიდან გვატყობინებენ, რომ მსოფლიო პატრიარქმა გერმანემ გადაჭრით განაცხადა უარი რუსეთს გამგზავრებაზე, სადაც განზრახულია მართლმადიდებელ პატრიარქის კრების მოწვევა. ამის მიზეზი რამდენიმეა. პირველი და უმთავრესი — „სტარობრიადცებს“ საკითხია, რომელიც, როგორც ჰფიქრობენ, აღძრულ იქნება ამ კრებაზე. პატრიარქი გერმანე „სტარობრიადცებს“ მწვალებლად არა სავლის და ამიტომ არაოდეს არ დაიქვრს იმ პოზიციას, რომელსაც უეჭველად დაადგება მოსკოვის კრება.

მეორე საკითხი საქართველოს ეკლესიის საბოლოო შეერთება რუსის ეკლესიასთან, რასაც პატრიარქი არ თანუგრძობს და არც დაადასტურებს კრების გადაწყვეტილებას, თუ ეს უკანასკნელი დადებითი ხასიათის იქნება. პატრიარქი გერმანე მომხრეა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისა.

გერმანე დაეჭვიანა იმ შეხვედრამაც, რომელიც ანტიოქიის პატრიარქს გაუმართეს პეტერბურგში. თურმე 21 თებერვალს, ყაზანის ტაძარში, პატრიარქის წირვის დროს, რუსის მიტროპოლიტები, წინააღმდეგ საეკლესიო კანონებისა, გვერდში ამოსდგომიან პატრიარქს და არა უკან, სხვა კრებულთან ერთად. პეტერბურგის მიტროპოლიტს ვლადიმერს უარი უთქვამს ანტიოქიის პატრიარქთან ერთად პანაშვიდის გადახდაზე საბერძნეთის მეფის სულის მოსახსენებლად.

ყველა ამას მეტად ცუდი შთაბეჭდილება მოუხდენია მსოფლიო პატრიარქ გერმანეზე. (Vторой Переезд).

მსოფლიო პატრიარქის ასეთი განცხადება, სულ სხვა ელფერს აძლევს მართლმადიდებელ პატრიარქთა კრებას რუსეთში, რომელსაც მსოფლიო კრების გარდამწყვეტი ხმა აღარ ექება; თუმცა იმ პოლიტიკურ მიმართულებაზედ, რომელსაც ეხლა ადგია რუსეთის სამღვდელოება და უმართებულესი სინოდი — ამას, შესაძლებელია, გავლენა არა ჰქონდეს. მხოლოდ მართლმადიდებელ მორწმუნე ქართველობას შეუძლიან სიამოვნებით აღნიშნოს, რომ მსოფლიო პატრიარქს არ ავიწყდება ის, რასაც სცდილობს დაივიწყოს ერთმორწმუნე სამღვდლოება რუსეთისა.

სასენსაციო ამბავი

ვანჯიდან გვწერენ, რომ უკანასკნელ დროს აღძრულა საკითხი ამიერ კავკასიის გუბერნიების საზღვრების ახლად გადამიჯვნისა.

ეს საკითხი აღძრა ერევნის გუბერნატორმა ტიზენგაუზენმა და მას მიემხრო ნამესტნიკის კანცელარია. მისი პროექტი ეხლა გადაცემული აქვს ელისავეტპოლის გუბერნატორს ბ. კოვალიოვს, რომელიც, მაზრის უმფროსებთან ერთად, ამ ჟამად ენერგიულად აგროვებს ამისათვის შესაფერ მასალებს და ცნობებს. ამ პროექტით თბილისის გუბერნიიდან ერევნის გუბერნიაში უნდა გადავიდეს მთელი ბორჩალოს მაზრა და ნაწილი თბილისის მაზრისა, ხოლო ელისავეტპოლის გუბერნიიდან იმავე ერევნის გუბ. გადადის მთლად მისი სამხრეთის მთიანი ნაწილი, სადაც მოსახლეობს სომხობა.

ამასთან ერთად ელისავეტპოლის გუბერნიისთვის თბილისის გუბერნიიდან მოიჭრება ყარაიხის სამოვრები, სოფლები — აგტაგლა, ყარაჯალა, სოღანლოლი, მუღანლო. ელისავეტპოლის გუბერნიის საზღვრებში ამასთანავე შევლენ გარეთ კახეთის მიწებიც — ლილოვლები, მარტყოფლები, საგარეჯელების და სხვა.

ამ რიგად ეს პროექტი, თუ ამიერ კავკასიის გუბერნიების რუქას დააკვირდებით, სრულიად უცვლის სახეს სამხრეთ ამიერ კავკასიას.

იგებს მარტოდ მარტო ერევნის გუბერნია, და აგებს თბილისის გუბ. ერევნის გუბერნიის ახალი საზღვარი ზედ თბილისზედ ეკვრება. გადმოცემული ამბავი მოგვითხრობს, რომ ამ პროექტის შედგარი დამცველები სომხები არიან, რადგანაც ეს გადამიჯვნა მათთვის ყოველ მხრივ დიდ ინტერესს წარმოადგენს.

დაწვრილებით ცნობებს ამ პროექტისას და ახლად გადამიჯნულ გუბერნიების რუქას შემდეგში მოვითავსებთ.

ილია ქავჭავაძის ძეგლი

წერა-კითხვის საზოგადოებამ ჩიბარა ილია ქავჭავაძის ძეგლი და სცნო რომ „კარგად და მაგრად არის შესრულებული განზრახული პლანი“. ეგებ ეს მართალიც იყავს, მაგრამ მაშინ თვით პლანი უნდა იყვეს დაწუნებული, რადგან ილიას სახელს უკეთესი ძეგლი შეეფერებოდა. ნუ ვიჩივლებთ უსახსრობას: ის 15,000-ზე მეტი მანეთი, რომელიც დაიხარჯა ძეგლზედ, ბევრად უკეთესად შეიძლებო-

და დახარჯულიყო. ჯერ თვით ნიკოლაძის ქანდაკება, ჩამოსხმული შავი ბრინჯაოსაგან არ აკმაყოფილებს ქართველის სიამაყეს თავისი საუკეთესო შვილით: შავი ულამაზო ქალი დასტირის საფლავს და დიდი ფანტაზია არის საჭირო, რომ ეს ქალი რომელიმე იდეის განხორციელებად მიიღოს აღამიანმა.

ის ნიში, რომელიც ქართულ ეკლესიების გეგმაზედ ააგეს ვითომ, სრულიად დამახინჯებულია წითელი ქვის ფიტრებით, რომლითაც ამოუვსიათ პირვანდელი გამოქვაბული.

თვით „ეკლესია“ თავისი ეკვდერებით მეტად პრტყელია და მოკლებული არქიტექტორულ ნაკვთობას: ჩუქურთმა მეტად ზერელე და არა ღრმა, სვეტები სუსტი და თვით შენობას არა აქვს სურათობა.

რუხი კედლები, რომლებიც სრულიად უაზროდ ზედ ეკლესიაზედ არიან შემდგარნი, უფრო აფუჭებენ საერთო შთაბეჭდილებას, რადგან თეთრი ფონი გამოდგმული არ არის მკაფიოდ.

ალარას ვაშობთ დაქრელებულ და მაღალ მოაჯირზედ ან წარწერაზედ, რომლის წასაკითხად აღამიანი ამ მოაჯირზედ უნდა აძვრეს, ან ძეგლს თავზედ მოექცეს.

მილიუკოვის ლექცია

სახელმწიფო სათათბიროს წევრმა და კადეტების ლიდერმა მილიუკოვმა 17-ს ამ თვისას წაიკითხა ლექცია არტისტიულ საზოგადოებაში, — ბალკანეთის შესახებ. ვინც კი თვალყურს ადევნებდა ბალკანეთის ტრაგედიას — ამ ლექციაზედ ახალს ვერაფერს შეიძენდა, რადგან პრესიდან დაახლოვებით მთელი მსვლელობა ამ ომისა უკვე ნაცნობი იყო მსმენელთათვის. საყურადღებო მხოლოდ ორი მომენტი იყო ბატონ პროფესორის ლექციაში: მან ერთხელ კიდევ დაადასტურა კადეტთა პრინციპიალური შეხედულება ეროვნებათა თვით გამორკვევის უფლებაზედ და მათს დაუჩაგრელობაზედ, როგორც ყველგან სხვა სახელმწიფოში, ისე რუსეთშიაც და მეორეც — ის აზრი გამოსთქვა, რომ იგი არ უარჰყოფს რუსეთის მისწრაფებას — აღმართოს ოდესმე თავისი დროშა სტამბოლის ბქეზედ. მაგრამ რო-

გორ მოხდება ეს უკანასკნელი, სხვა ეროვნებათა დაუჩაგრავად, ან როგორ უნდა შეურიგდეს ერთმანეთს პრინციპი თვით-გამორკვევის უფლებისა და რუსეთის საზღვრების გაფართოვებისა სტამბოლამდე — ამაზედ არა გავვიგონია რა. საზოგადოთ კი ისეთი შთაბეჭდილება დაგვრჩა ლექციისაგან, თითქო უსმენდით არა ოპოზიციონერს რუსეთის პარლამენტისას, არამედ წარმომადგენელს გარეშე საქმეთა სამინისტროსი.

გაფიცვა ბელგიაში

უკანასკნელ დროს ბელგიელ სოციალისტებმა და მუშათა ორგანიზაციებმა, დიდი მომზადების და კლერიკალურ მთავრობასთან ულტიმატუმის წარდგენის შემდეგ — გამოაცხადეს საერთო გაფიცვა. ამ ჟამად 600,000 მეტი მუშაა გაფიცული, რასაც აუარებელი ზარალი მოაქვს ქვეყნისათვის. და ამაში მხოლოდ და მხოლოდ თვით მთავრობაა დამნაშავე. რადგან დროზედ არ უწევს ანგარიშს მუშათა სამართლიან მოთხოვნას, საარჩევნო კანონის შეცვლაზედ. მუშათა პარტიამ რამდენჯერმე გააფრთხილა პარლამენტიც, მთავრობაც და კლერიკალთა მძლავრი პარტიაც, მაგრამ ისინი ჯიუტად იცავენ თავის პრივილეგიებს და უკიდურეს საშუალებამდე მიიყვანეს მუშათა შეერთებული კლასი. ვინ გაიმარჯვებს ამ ბრძოლაში ძნელი სათქმელია, მხოლოდ აღსანიშნავია ის ერთსულოვნობა ბელგიელ მუშებისა, რომლითაც მოეკიდნენ საერთო საქმეს და ის განუზომელი ენერჯია, რომელის დახარჯვა სჭირია მუშათა კლასს, რომ მცირეოდენი ცვლილება შეიტანოს კანონ-მდებლობაში.

აბა დელი დელია, ანუ ახალი ამბები

გარეშე

მინისტრი კრივოშენინი მობრძანდა თბილისს. მეორე დღესვე გაემგზავრა შავი ზღვის ნაპირებზე, სადაც რუსთა ახალშენების საქმეს აწყობენ. დაბრუნდა თუ არა იქიდან, მინისტრი მულანის უღაბ-

ნოში წაბრძანდა, რადგანაც იქაც დიდი სამზადისა ხსენებულ ახალშენების მოწყობისა.

თბილისში დაარსდა სომეხთა ნაციონალური ბანკი, რომლის მიზანია დაეხმაროს ოსმალეთის სომეხების გადმოსახლებას ამიერ-კავკასიაში და დამკვიდრებას ბორჩალოს მაზრაში და თბილისის მიდამოებში.

შეგროვილი აქვთ კიდევ 5¹/₂ მილიონი მან.

ადგილობრივ მთავრობის კანონ-პროექტით ქართლის შუაგული მთლად საკუთრებად ეძლევა ოსთა ხიზნობას.

შინაური

სარკის კაკაბაძე 23 აპრილს ქართულ თეატრში მართავს საჯარო ლექციას ამ თემაზე: „იყო თუ არ იყო შოთა რუსთაველი. თუ იყო, ვინ იყო — სომეხი თუ თათარი. თუ არ იყო, მაშ რა იყო „ვეფხვის ტყაოსანი“? ქართული საზოგადოება დიდის ინტენსივით ეტანება ამ ლექციას. ბილეთები გაყიდულია კიდევ.“

გაზ. „თემის“ მიმართვამ ქართველ ხალხისადმი შოთა რუსთაველისთვის ძეგლის ასაგებად დიდი სიხარული გამოიწვია ქართველობაში.. მადლობა ღმერთს... გამოვიღვიძეთ... ამბობენ გარშემო.. გაზეთი სავსეა ალტაცებული წერილებით. ძეგლის დადგმას აპირობენ „ნახალოვკაში“.

საბოლოოდ გამოირკვა, რომ განსვენებულ ილია ქავჭავაძის წერილი „ნუ თუ?“ დაბეჭდილი იყო გაზ. „ივერიაში“, „ცნობილ ფურცელს“ კი არც კი გაუგონია რამე ამ წერილზე და ამიტომაც არც უარი უთქვამს ილია ქავჭავაძისთვის მის დაბეჭდვაზე. საზოგადოება ნელ-ნელ მშვიდდება.

„სახალხო გაზეთმა“ თავის ერთს საყურადღებო წერილში დაშნაკაკანებს უსაყვედურა, რომ იგი დემოკრატიულ გზას ასცდა და ნაციონალისტობას მიჰყო ხელი... „დილამ“ უპასუხა „სახალხო გაზეთს“ — შენ თითონ გზა აგრევიო და არა დაშნაკაკანებს. მთელი ქართველი საზოგადოება ელის ამ ტურნირის დაბოლოებას... რომელი სო-

ცილისტური ჯგუფი გაიმარჯვეს... დაშნაკაკანები, სახალხოელები თუ დილელები.

ჟურ. „კლდეში“ კიდევ ერთი საზარელი რეაქციონული წერილი დაიბეჭდა. ქართველი ხალხი ძალიან აღელვებულია.

ამ ამბებს ვკითხულობდი „ახალ კლუბის“ დერეფანში... შიგნიდან ხმაურობა ისმოდა. რა ამბავია? შევეკითხე კლუბის ლაქიას... ბანკეტი გახლავთ... ქართველი მოღვაწენი პ. მილიუკოვს აცილებენ... მილიუკოვი ლეკურსა თამაშობს...

აბა დელი დელია, საქართველო ჩვენია!

ისმოდა კლუბიდან სასიამოვნო სიმღერა.

მკალი.

ბალკანეთის კარშემო

ბალკანეთის ომმა ბევრი დიდი და პატარა საკითხი წამოაყენა, რომლისათვისაც ევროპას ძალა უნებურად უნდა ანგარიში გაეწია. ოსმალეთმა, რომელიც მაგრად იდგა გადაბიჯებული დარდნელის და ბასფორის სრუტეზე, რომელსაც ხმელეთზე და ზღვაზედ მილიონამდე ჯარი ჰყავდა, — მოულოდნელად დაჰკარგა მნიშვნელობა ძლიერი სახეობა. და იძულებული გახდა კაპიტულიაციაზედ ახალ სახელმწიფოთა წინაშე. ევროპის დიპლომატიას სიზმრადაც ვერ წარმოუდგებოდა, რომ პატარა მოკავშირენი „ბებერ ლომს“ დააკლებდნენ რასმე და თავიდანვე დიდის რიხით გამოაცხადა — status quo, რათა ეგონა, — ოსმალეთი სასტიკად გასრეს მათ და ხელის შეშველება დასჭირდებოთ. დღეს ჩვენ მარტო გამარჯვებულ მოკავშირეთა ვხედავთ და ერთხელ კიდევ შერცხვენილ დიპლომატიას.

ბალკანეთის საკითხი ისეთი მძიმე იყო, მისი გარდაწყვეტა ისეთი რთული კომბინაციების და ხიფათების ბადეს წარმოადგენდა, რომ ვერც ერთი ევროპიელი სახელმწიფო ვერ გაჰხედავდა ამ კვანძის გადაჭრას. და როცა ბალკანეთის კავშირმა ასე

უცაბედად ჩაავლო კლანჭი და სწრაფად გამოხსნა დაუწყო ნასკვსა, — ევროპის დიპლომატიის ერთადერთი მიზანი შეიქმნა — ლოკალიზაცია ბრძოლისა და გარეშე მაყურებლის როლი. მართლაც, ვერც ერთი სახელმწიფო ვერ დასთმობდა გულგრილად ვისიმე ჩარევას საქმეში, რადგან ყველანი მეტად დანტერესებულნი იყვნენ — და ესეთი ქიშპობა დიდ სახელმწიფოთა, როგორც ხშირად ხდება ხოლმე, პატარების სასარგებლო გამოდგა. არამთუ უკვე მოწყობილთ და იარაღში ჩამჯდარ სახელმწიფოთ ხვდათ წილად სრული გამარჯვება და საზღვრების გაფართოვება, სულ მოულოდნელად იშვა ახალი სახელმწიფოც — ალბანია. ავსტრია, რომელიც ყოველთვის კბილებს იღესავდა ბალკანეთზედ და ჯერ კიდევ ვერ მოუნელებია გადაყლაპული ბოსნია-ჰერცეგოვინა, ამის დაწყობიდანვე სკდილობდა ესარგებლნა რითიმე, მაგრამ საერთა-შორისო განწყობილება ხელს უშლიდა. ჯერ ნოვო-ბაზარის სანჯახს წაეპოტინა, მაგრამ მოუტდა ანგარიში; მერე სერბიას კინალამ ომი გამოუტყდა ადრიატიკაზედ გასვლისათვის, შემდეგ რამდენიმე სხვა და სხვა ხრიკისა, ახლა ალბანიის ავტონომია მოითხოვა. ამ უცნაურ მოთხოვნას უცნაური ბედიც ჰხვდა წილად. ავსტრიას, რომელიც აპირობდა ალბანიის შექმნას, როგორც მეტოქისას სერბიასა და ჩერნოგორიისათვის, უცაბედად ანგარიში წაუხდა და ის პატარა ქვეყანა, რომელსაც უწყევდა დახმარებას დიპლომატიურად, ფინანსურად და იარაღითაც, რომელიც მარტო იმ გარემოებამ შექმნა, რომ ევროპის სახელმწიფოანი ამით აცხრობდნენ გაღიზიანებულ საომარ ჟინს ავსტრიისას — დღეს ჩერნოგორიას უმეგობრდება სხვების წინააღმდეგ. ამ რიგად ავსტრია, მთელი ბალკანეთის ამის განმავლობაში ხიშტ-ზარბაზნით ამრეხილი — ყოველთვის ხახა-მშრალი რჩებოდა და დღევანდელი მისი უკანასკნელი მოთხოვნილება: გინდა თუ არა სკუტარი ალბანეთისა უნდა იყოსო — ჰკარგავს ყოველს სიმწვავეს და ლოლიკურ საფუძველს. ალბანიამ იგრძნო თავისი ძალა, უცებ ისარგებლა გამწვავებული მდგომარეობით და დღეს თუ ხვალ და მოუკიდებელ თუ არა, მეტად თავისუფალ სახელმწიფოდ გადაიქცევა. ესად-ფაშამ, რომელმაც დაუთ-

მო ჩერნოგორიას სკუტარი იმ პირობით, რომ ალბანელთა ჯარი უვნებლად გაეყვანა (თვითონაც ალბანელი გამოდგა), — საოცარი პოლიტიკური ნაბიჯი გადასდგა: ოსმალეთი დამარცხდა და მისი სამსახური ველარაფერი შვილი იქნებოდა; აქვე კი, მისი სამშობლო ალბანია ბედს ეწია, ევროპა გამოექომაგა და მაშასადამე საფუძვლიანად მოიმაგრა ფეხი. პირდაპირი ანგარიში მოითხოვდა და კიდევ ასარულა — თავისი 10,000 მეომარი, შეიარაღებული და გაწვრთნილი, გაზიდა სამშობლოში. მართალია, ავსტრიის ასეთი ნაბიჯი არ ექაშნიკება, მაგრამ ველარც ერთ საბუთს ვერ წარუდგენს საერთა-შორისო კონფერენციას ამის წინააღმდეგს. თვითონ შექმნა ალბანია, თვითონ იცავდა მას, როგორც ეროვნულს ერთეულს და საზღვრებსაც რაც შეიძლება ფართოდ უხაზავდა და დღეს, როცა ალბანიის საკუთარი ინტერესები ებადება, რა შეუძლიან წამოაყენოს ავსტრიამ? დანარჩენი ევროპის სიმპატია ალბანიისადმი უზრუნველ-ყოფილია.

ასე ლამაზად არ ეწყობა, როგორც ირკვევა, თვით მეომარ სახელმწიფოთა ბედი. მართალია, ოსმალეთს ჩაუქრეს მზე, მაგრამ ერთმანეთსაც კარგ დღეს არ აყრიან. სერბიელნი და ბერძნები ყველგან სდევნიან და ეწინააღმდეგებიან ბულგარელთ. არბევენ ხალხს დაქვრილ ტერიტორიაზედ, უკრძალავენ საკუთარ ენაზედ სწავლებას, ლოცვას და ძალად აქცევენ თავისაკენ. ატეხილ დავას სალონიკზედ და სხვა ქალაქებზედ, საზოგადოთ მოზავალ საზღვრებზედაც, ბულგარეთი ჯერ ხმას არა სცემს, ვიდრე ოსმალეთთან მჭიდრო ზავი არ არის ჩამოგდებული და იქნებ შორს კი არ არის ის დღე, როცა მოკავშირენი ერთმანეთსაც დაერევიან, თუმცა საბოლოოდ, შესაძლებელია, კავშირმა შეიგნოს, რომ მათი ძალა მხოლოდ ერთობაში იყო და ფედერატიულ ნიადაგზედ აშენდეს მთელი ბალკანეთის პოლიტიკური გეგმა, საცა შევლენ თავისუფლად: ბულგარეთი, სერბია, ჩერნოგორია, საბერძნეთი, ალბანია და ბოლოს, იქნება, ოსმალეთიც.

ოსმალეთის დამარცხებამ, როგორც ისტორიული კანონი მოითხოვდა, გამოიწვია და გააძლიერა ეროვნული მისწრაფებანი არა მარტო ევროპის საზღვრებში, არამედ აზიის ნაწილშიაც და დაუყენა მთავრობას კიდევ რამდენიმე საკითხი: საკითხი

არაბეთისა, სომხეთისა და ქურთებისა ც კი. ოსმალეთის მთავრობა, ძველი და ახალიც არამთუ სავალაჳში არ იღებდა, აბუჩადაც იგდებდა თავის იმპერიაში მოსახლე ეროვნებათ და ევროპიელი ნაწილის მოსახლეთ თვალ-ნათლივ დაანახვეს, თუ რა შედეგი მოსდევს ასეთს პოლიტიკურ სიბეცეს. და თუ აზიაშია ც ესევე გაიმეორა ოსმალეთის მთავრობამ — ეგებ იქაც ის დღე დაემართოს. ამის წინასწარმეტყველება მით უფრო ადვილია, რომ ალბანიის საკითხმაც ნათელჳყო, რომ პატარა ეროვნებათა აღორძინებაში დაინტერესებულია ყოველთვის რომელიმე დიდი სახელმწიფო, რომელსაც „საკუთარი ინტერესი“ ამოქმედებს. ანატოლიაში დღეს მეტოქეობენ რუსეთი და გერმანია და მათთვის უფრო ხელსაყრელია აღორძინება არაბეთისა, სომხეთისა, ვიდრე ძლიერი ოსმალეთის მთლიანი სახელმწიფოსი, რომელიც მოიწადინებს თ ვ ი თ ო ნ დააკმაყოფილოს თავისი ბაზარიც და თვითონვე სქედოს თავისი ბედიც.

ნიშნები კი იმისა, რომ ოსმალეთს მოელის დამარცხება ანატოლიაშიც — თუნდა იქიდანა სჩანს. რომ ოსმალეთის (და კავკასიისა) სომხობა გაფაციცებით აღევნებს თვალს ახალ ისტორიის მსვლელობას და სცდილობს ჯეროვანად გამოყენებას. რუსეთის მთავრობა პირდაპირ დაინტერესებულია გული მოუგოს ანატოლიის ქრისტიანულ მცხოვრებთ და ამით ხელი შეუწყოს სომხეთის ავტონომიას. თვით ოსმალეთმა თუ უკიდურესი სიბეცე არ გამოიჩინა, უნდა წინ უყელოს ასეთს გ ა რ ე წ ე გავლენას და თვითონ მისცეს სრული ავტონომია სომხეთს. ასეთს პოლიტიკურ განწყობილების დროს, სომხებს ჰმართებთ დიდი უნარი და პოლიტიკური ტაქტის გამოჩენა, რომ დროზე მოითხოვონ და მიადწიონ საწადელს. პატარა ეროვნებათა ფართო თავისუფლება ხელსაყრელია არა მარტო მათთვის, არა მარტო ზრდის მათ კულტურას და მამასადამე შეაქვს წვლილი საკაცობრიო საღაროში, არამედ თვით იმ დიდ სახელმწიფოთათვის, რომლის ფარგლებში ისინი მოქცეულან, მათი კულტურული ზრდა არა მარტო ხელს უწყობს საერთო სახელმწიფოს ზრდას, არამედ ჰქმნის იმისთანა სულიერ გან-

წყობილებასაც, ისეთს ფსიხიკას, რომელიც სახელმწიფოებრივ განსაცდელის დროს ბუნებრივ მოკავშირედ და მეგობრად იყოლიებს შინაურ მტრების და განდგომილების მაგიერ. ოსმალეთის სახელმწიფოებრივი ტაქტი იმდენადვე მოითხოვს ამას, რამდენადაც სომხების ბუნებრივი მისწრაფება.

მეომარი.

ჩვენი ფოსტა

„გოლგოთას“ ავტორს თქვენი ლექსი შესდგება ხუთი ტაპისაგან და 150 სიტყვისაგან, რომელთაც ასე ათავებთ: „...გულს ჩაექლა ხსნის ი ა რ ი (?), აღსდგა მკვდრეთით მაცხოვარი, გაიხარე ც ი ს პ ე პ ე ლ ა ვ, გამოისმის ლხენის ზარი“. განა ღირდა ე რ თ ი პ ე პ ე ლ ა ს ა თ ვ ი ს ამოდენა ფართი-ფურთი? ზოგს მეტიცა ჰყავს ხოლმე და ზარებს არა რეკავს.

მაიმიუნს: (? მოლას უთხრეს: „ფლავი მოაქეთო“ — მე რაო? „შენთვის მოაქეთო“, და .. -- შენ რაო? ისე შენ, ჩემო ბატონო — იწერები: „გულითა მსურს თქვენ ჟურნალში თანამშრომლობაო“ — მერე ჩვენ რა? „ჟურნალსაც გაგივრცელებთო“ — მერე შენ რა?

ზარდაცემულს მთელი ქვეყნის კანონია: ზარდაცემულნი ჩუმად არიან, ჩვენ კურთხეულ საქართველოში კი ზარდაცემულნიც და თავში დაკრულნიც ლექსებსა სწერენ.

რედაქტორ-გამომცემელი
რ. გაბაშვილი.